

THE 13 IKARIM

י"ג עקרי אמונה של הרמב"ם

(10) THE FIFTH IKAR - PRAYER TO GOD ALONE DO WE EVER USE INTERMEDIARIES?

סמנר מדרשת רחל וחייה

1. **א** בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארום ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך, כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארום בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה ...

ב ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם וכנהיגם אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך. ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה, והחכמים שהיו בהם כגון כהניהם וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו

רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק א-ב

Idolatry started in this way - giving honor to G-d's creations as intermediaries and eventually seeing them as the SOURCE of blessing. Idolatry is NOT in essence a denial of G-d. It is the following attitude - 'I can get what I need without having to form a connection with G-d but rather through some subsidiary means'

2. חמשה הן הנקראים ה מינים: וכן העובד כוכב או מזל וזולתו כדי להיות מליץ בינו ובין רבון העולמים

רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ז

The Rambam rules that anyone who uses an intermediate to reach G-d through prayer is considered a heretic

3. עיקר הצווי בעבודת כוכבים שלא לעבוד אחד מכל הברואים לא מלאך ולא גלגל ולא כוכב ולא אחד מארבעה היסודות ולא אחד מכל הנבראים מהן **ואע"פ שהעובד יודע שה' הוא האלהים** והוא עובד הנברא הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה הרי זה עובד כוכבים, וענין זה הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה **ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ונג' אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים** ובענין הזה צוה ואמר השמרו לכם פן יפתה לבבכם, כלומר שלא תטעו בהרהור הלב לעבוד אלו להיות סרסור ביניכם ובין הבורא

רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק ב:א

The essence of Avoda Zara is seeking to connect with G-d through a medium, as did the generation of Enosh

Praying to/through the melachim

4. והאמר רב יהודה: לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי! ואמר רבי יוחנן: כל השואל צרכיו בלשון ארמי - אין מלאכי השרת נזקקין לו, שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי! - שאני חולה, דשכינה עמו

שבת יב:

Chazal say that a person should not pray in Aramaic since the melachim are only able to understand Hebrew. Why are we interested in the melachim when we pray?

5. דשכינה עמו - ואין המתפלל צריך שיזדקקו לו מלאכי השרת להכניס תפלתו לפניו מן הפרגוד

רש"י שם

Rashi explains that the melachim somehow bring our prayers to G-d

6. תפלה. רחמי היא, כל היכי דבעי מצלי. ותפלה בכל לשון? והאמר רב יהודה: לעולם אל ישאל אדם צרכו בלשון ארמית, דאמר רבי יוחנן: כל השואל צרכו בלשון ארמי - אין מלאכי השרת נזקקין לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי! לא קשיא: הא ביחיד, הא בצבור

סוטה לג.

Similarly, Chazal here state that prayers should only be in Hebrew, yet we see elsewhere that they allow prayer in any language. The resolution is that public prayer is in any language - private prayer only in Hebrew

7. יחיד - צריך שיסייעוהו מלאכי השרת ציבור לא צריכי להו

רש"י שם

Again, Rashi explains that the individual needs the melachim to transmit the prayers to G-d

What would the Rambam feel about this? Interestingly, he does NOT bring this halacha. Nevertheless, it IS brought in the Shulchan Aruch. It seems reasonable that the Rambam would not have been too happy to say the 3rd verse of Shalom Aleichem, which Ashkenazim say on Friday night¹

Note that some people say after Shalom Aleichem the verse כי מלאכיו יצוה לך לשמך בכל דרכיך, ה' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד-עולם to show that they understand that the melachim have no independent power

8. הנכנס לבית הכסא, אומר: התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון, תנו כבוד לאלהי ישראל, הרפו ממני עד שאכנס ואעשה רצוני ואבא אליכם

ברכות ט:

In principle the halacha requires that we address the melachim before entering a bathroom. (In practice, this is not done any more, although the Shulchan Aruch does mention it, if only to say that we do not say it!)

9. כל זמן שיכנס לבית הכסא אומר קודם שיכנס התכבדו מכובדים קדושים משרתי עליון עזרוני עזרוני שמרוני שמרוני המתינו לי עד שאכנס ואצא שזה דרכן של בני אדם,

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז

However, the Rambam DOES bring this as halacha lema'aseh

10. Every act of God is described as being performed by angels. But "angel" means "messenger"; hence every one that is entrusted with a certain mission is an angel When we assert that Scripture teaches that God rules this world through angels, we mean such angels as are identical with the Intelligences.

Moreh Nevuchim - Maimonides 2:6

Rambam identifies the angels with the Intelligences through which G-d controls the world. They are certainly not independent agents

Praying to/through the dead

11. למה יוצאין לבית הקברות..... כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים

תענית טו.

Chazal identify visiting the graves as an opportunity to ask the dead to pray for us

1. Or perhaps even the wording towards the end of Bircat Hamazon - במרום ילמדו עליהם ועלינו זכות - which also does not appear in the Rambam's nusach of benching brought at the end of his Hilchot Tefilla

12. ויעלו בנגב ויבא עד חברון - ויבאו מבעי ליה! אמר רבא: מלמד, שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות, אמר להן: אבותי, בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים!

סוטה לד:

We see this in the Midrash of Kaleb in Chevron

13. מכבסין ומסתפרין בערב ר"ה. ויש מקומות נוהגין לילך על הקצרות ולהרצות שם צתחנות.....

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקפא סעיף ד

14. הקברות - דביה"ק הוא מקום מנוחת הצדיקים והתפלה נתקבלה שם יותר אך אל ישים מגמתו נגד המתים אך יבקש מהש"י שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר.....

משנה ברורה סימן תקפא ס"ק כז

Whilst this halacha is brought in Shulchan Aruch as a minhag on Erev Rosh Hashana, the Mishna Berura interprets it as asking G-d to help us in the zechut of the deceased, rather than asking the dead to help us

15. נוהגין לילך בערב ראש השנה אחר תפלת שחרית לבית הקברות להשתטח על קברי הצדיקים ונותנים שם צדקה לעניים ומרבים תחנונים לעורר את הצדיקים הקדושים אשר בארץ המה שימליצו טוב בעדנו ביום הדין. וגם מחמת שהוא מקום קבורת הצדיקים, המקום הוא קדוש וטהור והתפלה מקובלת שם ביותר בהיותה על אדמת קודש. ויעשה הקדוש ברוך בוא חסד בזכות הצדיקים אבל אל ישים מגמתו נגד המתים השוכנים שם, כי קרוב הדבר שיהיה בכלל דורש אל המתים אך יבקש מהשם יתברך שירחם עליו בזכות הצדיקים שוכני עפר

קיצור שולחן ערוך סימן קכח סעיף יג

The Kitzur Shulchan Aruch rules that our prayers and charity at the graves of the tzaddikim will arouse their souls to intercede for us on Rosh Hashana. However, it seems that the people praying are not addressing the dead directly

16. ו. אם מותר ללכת לקברי אבות וקברי צדיקים בעת צרה לבקש רחמים, ואמירת הסליחות דמלאכי רחמים ומידת הרחמים עלינו התגלגלי

ובדבר אלו ההולכים בעת צרה לקברות אבותיהם ולקברות הצדיקים לבקש רחמים מהש"ת, אם יש בזה משום דורש אל המתים. עיין בש"ך יו"ד סימן קע"ט ס"ק ט"ו שמביא מתשובת מהר"ח שמפקפק בזה, ומהב"ח ס"ס ר"ז שאין איסור בדבר. הנה בהא שנמצא בפיוטים ובסליחות שמבקשים למלאכים שיתפללו עבורנו, כהא דמלאכי רחמים, וכהא דמידת הרחמים עלינו התגלגלי, חזינן שאיכא מחלוקת. דבעלי הפיוטים שהיו ג"כ גדולי ישראל, הרי תיקנו והנהיגו לומר כן. אבל הרבה מרבתינו האחרונים אוסרין זה, ובחת"ס חאו"ח סימן קס"ו הובא ממהר"ל מפראג שמיאן לומר פיוט דמכניסי רחמים בסליחות. וכתב שם בסוף, דלדבריו דמהר"ל יש למנוע מלומר פזמון דמלאכי רחמים, וסליחת י"ג מידות האמורות בחנינה. והחת"ס עצמו אמר סליחות אלה עם הציבור, ורק במכניסי רחמים היה מאריך בנפילת אפים עד שהגיע ש"ץ לשומר ישראל, וממילא לא היה אומר. ומשמע מלשונו שאף שלא אמר טעם שלא כמהר"ל מפראג, מ"מ אמר זה עם הציבור.

וטעם המתירין שהיו ג"כ גאוני עולם מרבתינו הראשונים, מוכרחין לומר דכיוון דהם מלאכים שנתמנו מהש"ת שיהיו סגורים עלינו לפניו מאיזה טעם, אף שידוע בעצמו כל הסגוריא יותר מהמלאכים, לכן שייך שנבקשם שיעשו שליחותם באהבה, ויוסיפו גם בקשה לבד עצם מעשה הסגוריא. שהרי על מה שהם כבר שלוחים מהש"ת, שייך שיתפללו על שליחותם שיקבל הש"ת סגוריא שלהם. ואין זה בכלל האיסור להתפלל ולבקש מהמלאכים שום דבר, כדהביא הרמב"ן בפירושו בחומש פ' וישלח (נב"ל) על הקרא דאמר המלאך ליעקב למה זה תשאל לשמי, שאמר אין לך בידיעת שמי תועלת כי אין הכח והיכולת בלתי לה' לבדו אם תקראני לא אענך וגם מצרתך לא אושיעך. שלכן על הדבר שנשתלחו המלאכים, כמלאכי הסגוריא ומלאכים הממונים להיות מליצי יושר, כמפורש בקראי (איוב לג:כג) ובגמ' (שבת לב), שייך לומר שניתן להם לרשות אידך להמליץ ואידך לעשות הסגוריא. ורק זה מותר לבקש, שיעשו זה באהבה ובשמחה כדאשכחן במלאך גבריאל (פסחים קיח). ועל דרך זה הוא מה שתיקנו בסליחות ובפיוטים. והאוסרין, אולי סברי דגם על מה שביד המלאכים אין להתפלל להם ולבקש מהן, אלא להתפלל ולבקש מהש"ת שהוא יעשה לנו כל בקשתנו לטובה. ואם הוא רוצה בסגוריא מאיזה טעם, יעמיד הש"ת ממילא כשישמע תפילותינו סגורים טובים ומליצי יושר טובים.

עכ"פ במלאכים לכו"ע אסור לבקש שהם יעשו דבר עבורנו, וגם לא שיקשו מהש"ת עבורנו בדברים שלא שייכי המלאכים. אך איכא מחלוקת רבותינו הראשונים לבקש מהם שהם בשליחותם יעשו באופן היותר טוב לפנינו, דיש אוסרין גם זה. אבל לבקש אדם כשהוא בחיים להתפלל ולברך, הוא דבר הראוי והנכון. לא רק לילך אל הנביאים שמפורש בקראי (מלכים ב' ד:כג) אלא גם לחכמי תורה, ולא רק לתנאים כר"ח בן דוסא שהיה ריב"ז רבו מבקשו להתפלל בעד בנו שחלה, ור"ג שלח אליו שני ת"ח לבקשו שיתפלל ויבקש רחמים עבור בנו שחלה, כדאיתא בברכות (לד:), ואף לא רק לאמוראים כר' יונה אבוב דר' מני וכו' יצחק בן אלישיב ורב יהודה שכל מה שהיו מבקשין מהש"ת היה עושה להם (תענית ג:), אלא אף כל חכם שבכל דור ודור צריכים מי שיש לו חולה לילך אצלו שיבקש עליו רחמים. כדאיתא בב"ב דף קט"ז ע"א דריש ר' פנחס בן חמא כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שזה נשנה לדורות שכן יעשו, שא"כ הוא גם לדורות האחרונים שלפנינו, וגם לדורנו, ובכל המקומות, שהרי הובא זה לדינא ברמ"א יו"ד סימן של"ה סעיף י', דהא לא עדיף זה מלעניין הוראה דאיסור והיתר, שגם חכמים דדור זה הוא בכלל (ועיי' להלן חיו"ד סימן נ"א). עכ"פ לבקש לאדם שיתפלל עבורו להש"ת, זהו דבר הראוי והנכון, שכן צריכין לעשות.

אך לאדם שמת, שכבר לא שייך שהוא יתפלל, אלא שנשמתו שהיא בגווי מרומים שייך שתתפלל עבור אלו החיים, שלא לו דסוברים דלמלאכים אסור יש לעיין אם גם לבנ"א שמתו אסור. ולמה שכתבתי, הא אף המתירין לבקש מהמלאכים הוא רק בדבר שנשלחו המלאכים, שבנשמות משמע שלא שייך זה

ש"ת אגרות משה אורח חיים חלק ה סימן מג

Rav Moshe deals with the issue of presenting tefillot to melachim and to the dead. Those authorities who included in the tefillot and piyutim prayers addressed at melachim took the view that, since these melachim are in any event created to act as messengers for our tefillot, asking them to perform that Divinely-mandated 'shelichut' is not prohibited. It would be prohibited to ask them for something else. As regards asking the dead, he reiterates that going to the graves of tzaddikim is an ancient and proper Jewish custom. With regards to asking the dead to intercede, he brings proofs in different directions as to whether it is better or worse than asking the melachim

17.	מְכַנְיְסֵי רַחֲמִים הַכְּנִיסוּ רַחֲמֵינוּ מְשַׁמְיְעֵי תְּפִלָּה הַשְּׁמִיעוּ תְּפִלָּתֵנוּ מְשַׁמְיְעֵי צַעֲקָה הַשְּׁמִיעוּ צַעֲקֹתֵנוּ מְכַנְיְסֵי דְמַעָּה הַכְּנִיסוּ דְמַעוֹתֵינוּ הַשְׁתַּדְּלוּ וְהַרְבוּ תַחֲנוּנָה וּבִקְשָׁה הַזְכִּירוּ לְפָנָיו הַשְּׁמִיעוּ לְפָנָיו יִזְכֹּר אֶהְבֶּתֶם וַיַּחֲיֶה זְרַעֲם כִּי צֶאֱן רוּעָה נֶאֱמָן הִזָּה לְחַרְפָּה מֵהָר עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְהוֹשִׁיעָה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים
-----	---

הפיוט מכניסי רחמים מתפילת סליחות

18.	שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁרֵת?! מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן בוֹאֲכֶם לְשְׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשְּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן בְּרֹכֵנוּ לְשְׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשְּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן צֹאתְכֶם לְשְׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשְּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיוֹן
-----	---

הפיוט שלום עליכם